

ТРУДОВА ЮСТИЦІЯ: ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Прокопчук Наталія Романівна

викладач юридичних дисциплін

Галицький коледж

імені В'ячеслава Чорновола

м. Тернопіль, Україна

Анотація: У статті розкрито сутність та особливості правового регулювання судового захисту трудових прав громадян, у розробці конкретних практичних рекомендацій та наукових пропозицій щодо його розвитку, вдосконалення відповідного нормативно-правового забезпечення і правозастосування.

Для досягнення поставленої мети були поставлені наступні дослідницькі завдання:

- з'ясувати місце судового захисту в системі національних і міжнародних способів захисту трудових прав громадян;
- вивчити досвід зарубіжних країн у сфері діяльності трудової юстиції;
- запропонувати модель створення трудової юстиції в Україні.

Ключові слова: трудова юстиція, трудові суди, трудове право, трудові конфлікти, трудові спори

Конституція України, визнавши людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю, встановила широкий перелік прав людини і громадянина. Одне з особливих місць в системі цих прав займають трудові, головним з яких є право на працю, що включає можливість кожного заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується.

Проте в Україні існує проблема судового захисту, адже сьогодні він характеризується низкою негативних моментів, а саме :

- низьким рівень виконання судових рішень;
- порушенням строків розгляду справ;
- відсутністю повної незалежності суддів;
- недосконалістю процесуального законодавства;
- невинуватені затримки судових розглядів.

Видатний дослідник трудового права, доктор юридичних та економічних наук. І. Кисельов свого часу зазначив: «Активний розвиток трудової юстиції - логічний наслідок визнання автономії трудового права, що сприяє закріпленню і подальшому ствердженню цієї автономії». Теоретичні праці радянського науковця отримали втілення на Заході, тоді як пострадянським країнам залишається лише вивчати їх досвід [1, с. 1].

У вітчизняному законодавстві порядок вирішення індивідуальних трудових спорів передбачений главою XV чинного Кодексу законів про працю України. Відповідно до ч. 1 ст. 221 КЗпП України, трудові спори розглядаються:

1) комісіями по трудових спорах;

2) районними, районними у місті, міськими чи міськрайонними судами [2]. Проте на початку ХХІ ст. Україна належить до числа країн, у яких кількість трудових спорів є надзвичайно великою, а будь-які тенденції до їх зменшення відсутні.

В українській і зарубіжній доктрині трудового права проблеми спеціалізованих трудових судів стали предметом окремих досліджень таких вчених як І.Я. Кисельов, Л.І. Носенко, І.Л. Петрухін, Ю.Я. Рибаків, Ф.М. Решетников, Є.Б. Хохлов та ін. Разом з тим, питання про трудову юстицію та спеціалізовані трудові суди відноситься до числа недостатньо розроблених в юридичній науці.

Цю проблему можна вирішити проаналізувавши історичний та зарубіжний досвід. У багатьох країнах світу сформована і діє спеціалізована

трудова юстиція в вигляді трудових судів або спеціальних адміністративних органів, які наділені функціями по вирішенню деяких трудових суперечок. Світова практика в цілому йде по шляху формування трудової юстиції, трудові суди діють в деяких країнах вже не один десяток років.

У Франції, наприклад, трудова юстиція існує вже близько 200 років. Як показує практика, існування таких спеціальних органів цілком виправдано.

У Великобританії трудові конфлікти вирішуються трибуналами по трудових спорах, що не входять в систему судів, а є органами адміністративної юстиції.

Трудові суди створені в Великобританії, Австрії, Бельгії, Швейцарії, Швеції, Норвегії, Фінляндії, Канаді, Новій Зеландії, Японії, Ізраїлі та ін.

В Сполучених Штатах Америки, Японії, Канаді діють спеціалізовані адміністративні органи, які виконують судові функції.

Зарубіжний фахівець в галузі трудової юстиції В.М. Оробец зазначає, що в зарубіжних країнах, які відносяться до англосаксонської правової сім'ї, можна відзначити тенденцію до створення спеціалізованих трудових судових органів, що не утворюють самостійних судових систем, а також міжнародних судових установ, що виконують функції подібні до судових. Так в США, Японії, Канаді (на федеральному рівні і в англomовних провінціях) діють спеціалізовані адміністративні органи, що виконують судові функції, які їм делегувала держава. Для країн, що належать до романо-германської правової сім'ї, в свою чергу, характерно створення спеціалізованих трудових судових органів. До таких держав, де існують такі спеціалізовані суди потрібно відносити Австрію, Бельгію, Великобританію, Данію, Ізраїль, Іспанію, Канаду (в провінції Квебек), Люксембург, Німеччину, Нову Зеландію, Норвегію, Португалію, Фінляндію, Францію, Швейцарію (в окремих кантонах), Швецію [3, с. 3].

Забезпеченням дієвого захисту трудових прав людини та громадянина в закордонних країнах переймаються різноманітні державні інституції.

Так, у США важливе місце в системі забезпечення та захисту трудових прав людини займає Міністерство праці. В даний час у ньому працюють 13 тис.

осіб, і додатково 100 тис. працівників зайняті розробкою і реалізацією програм, фінансованих міністерством. Усього Міністерство контролює виконання 180 федеральних законів, під дію яких підпадають близько 10 млн. роботодавців і 100 млн. робітників і службовців. Загалом у США на 2019 р. існує 725 суддів, 133 спеціальних уповноважених та арбітрів. Штатні та місцеві бюро покликані сприяти працевлаштуванню працівників, а особливо інвалідів, осіб похилого віку, молоді, національних меншин і інших груп населення, що шукають роботу. Значну роль у цьому процесі відіграє так званий Робочий корпус і його центри, що представляють федеральну програму зайнятості і профпідготовки, призначену в першу чергу для молоді у віці від 16 до 21 років.

У Німеччині на цей момент діє близько 700 місцевих судів загальної юрисдикції. Конституція ФРН розрізняє п'ять основних галузей юстиції: загальну, трудову, соціальну, фінансову й адміністративну і встановлює відповідні їм п'ять систем судів, кожна з яких очолюється власним вищим органом. Вони здійснюють свою роботу ефективно і якісно, про це свідчать результати розгляду справ. Зокрема, на 2018 р. було вирішено 629 трудових справ (що становить 3,6 % значимості трудової юрисдикції в системі правосуддя ФРН), також вирішено 1536 адміністративних справ, соціальних – 997, дисциплінарних – 667, фінансових – 472, конституційних - 90, загальної юрисдикції – 12968, всього було розглянуто – 16675 справ [4, с. 1].

До спеціальної юрисдикції Франції відносяться вже суди: з трудових спорів, різні суди в кримінальній галузі (наприклад, у справах неповнолітніх), морські, військові, адміністративні). Існує 227 судів, в кожному суді в середньому по 10—12 суддей.

Необхідно констатувати, що в останній час авторитет профспілкових організацій у світі помітно знизився. Так, сьогодні країн, де більшість працівників є членами профспілок, досить мало. З 92 країн, по яких наявні дані про профспілкове членство (без урахування сільськогосподарських робітників), тільки в 14 у 1995 р. профспілковим членством були охоплені більше 50%, а в 48 країнах цей відсоток складав менше 20 %. Такою ситуація залишається і

сьогодні. Проте є країни в яких роль профспілкових об'єднань залишається вагомою.

Зокрема, у Малайзії загальна кількість профспілкових об'єднань дорівнює 592, а чисельність членів перевищує 785 тис. осіб.

На Філіппінах профспілковий рух по офіційних даних у 2000 р. зареєстровано більш 10 тис. профспілкових організацій, що поєднують 3,76 млн. [5, с. 7].

Перевагою існування спеціалізованих трудових судів є можливість врахування специфіки правових спорів при розгляді конкретних судових справ.

Відмінними рисами процедури в судах по трудових справах є спрощений порядок розгляду справ, доступність судочинства, що виражається у встановленні ставок судових витрат на низькому рівні (а в ряді випадків і звільнення від їх оплати), швидкість розгляду. Все це робить розгляд в таких судах доступним для сторін трудового конфлікту. Слід зазначити, що розгляд в судах з трудових справ на всіх його стадіях супроводжується спробами примирення сторін. Мирне вирішення конфлікту є метою трудової юстиції.

Враховуючи досвід зарубіжних країн, в яких спеціалізована трудова юстиція функціонує багато десятиріч і навіть століть, в Україні також доцільно було б заснувати спеціальні суди для вирішення спорів, що впливають із трудових і соціально-забезпечувальних правовідносин (соціально-трудова суди). Про необхідність створення трудових судів зазначають як українські фахівці, так і зарубіжні експерти. Зокрема, під час роботи українських та шведських спеціалістів щодо розробки «Нової моделі вирішення трудових спорів в Україні», яка стала можливою за сприяння Національної служби посередництва і примирення та шведського агентства з питань розвитку і співробітництва (Sida), наголошувалося на необхідності розбудови трудової юстиції [6, с. 4]. Формування соціально-трудова юстиції може відбуватися поетапно: спочатку шляхом утворення спеціалізованих відділень при судах загальної юрисдикції, а в подальшому – утворення самостійного механізму з декількох інстанцій. До складу спеціалізованих відділень слід включити суддів,

які спеціалізуються на вирішенні спорів, що впливають із трудових та соціально-забезпечувальних правовідносин. Створення соціально-трудової юстиції дозволить більш ефективно захистити права та інтереси сторін соціального діалогу на всіх рівнях. Для вирішення справ у таких судах необхідною є розробка окремого процесуального кодексу, який би передбачав усі особливості розгляду зазначеної категорії спорів.

Врахування цих та інших позицій, які вже оприлюднені та декілька років проходять обговорення серед сторін соціального діалогу, дозволить вивести трудову юстицію на рівень реального захисту прав та свобод сторін трудових відносин в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Болотіна Н. Б., Чанишева Г. І. Поняття трудових спорів, їх види та причини виникнення. *Підручник Трудове право України*. 2001. № 21.1. С.1. URL: <http://www.ebk.net.ua/Book/TPravo/16-23/9211.htm>
2. Кодекс законів про працю України Документ 322-08, поточна редакція від 11.10.2018, підстава - 2542-VIII, ч. 1 С. 221
3. Мельник К.В. Практика діяльності спеціалізованих трудових судів у зарубіжних державах. *Pravo.studio*. 2019. № 2.2. С.3. URL: <https://pravo.studio/pravo-ukrajini-trudove/praktika-diyalnosti-spetsializovanih-trudovih-106955.html>
4. Судоустрій Федеративної Республіки Німеччини.
URL: https://pidruchniki.com/1499052854477/pravo/sudoustriy_federativnoyi_respubliki_nimechchini
5. Харчук Р.С. Практика діяльності спеціалізованих трудових судів у зарубіжних державах. *Pravo.studio*. 2019. № 3.2. С.7. URL: <https://pravo.studio/pravo-ukrajini-trudove/zarubijniy-dosvid-zahistu-trudovih-prav-106980.html>
6. Запара С.І. Судова реформа та трудові суди: аналіз та перспектива Серія Право. Випуск 35. Частина I. Том 2. С. 4.